

*Тетяна Євгенівна Мяскова,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського*

НАУКОВА СПАДЩИНА ОРЕСТА НОВИЦЬКОГО У ФОНДАХ ІНСТИТУТУ КНИГОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Розглянуто науковий спадок українського філософа О. М. Новицького (1806–1884) в контексті життєвого та творчого шляху вченого. Окреслено склад його наукових праць, друковані примірники яких зберігаються в НБУВ. Виявлено, що серед пріоритетних напрямів діяльності О. М. Новицького, окрім філософського, були психологія, логіка, педагогіка, богослов'я. Здійснено історико-книгознавчий аналіз видань вченого з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.

Ключові слова: О. М. Новицький, відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ, історія філософії, психологія, логіка, педагогіка, історико-книгознавчий аналіз.

Ім'я Ореста Марковича Новицького було повернуте із забуття зовсім недавно. Про це свідчить відсутність біографії українського вченого як у Великій радянській, так і в Українській радянській енциклопедіях, а також у численних енциклопедичних словниках, у тому числі й філософському, хоча роль, яку відіграв О. М. Новицький у становленні української філософії XIX ст., важко переоцінити. Інформація про життя і творчість Ореста Марковича найбільш повно розкрита у «Біографічному словнику професорів та викладачів Університету св. Володимира», що вийшов у 1884 р. в Києві під редакцією В. С. Іконникова [7]. У Радянському Союзі ім'я вченого фактично замовчувалося. Винятком стало десятиріччя «розстріляного відродження». Тоді біографією та науковим спадком О. М. Новицького зацікавився теолог, філософ, магістр богослов'я, автор книг та статей з філософії та церковного життя, співробітник Історично-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук професор П. П. Кудрявцев (1868–1940) [4]. І лише в роки незалежності України вітчизняні дослідники оцінили науковий доробок вченого та визначили його внесок у розвиток національної філософії.

Інформацію про діяльність О. М. Новицького як філософа та дослідника історії філософії в контексті його біографії, а також короткий нарис

історико-філософської концепції вченого подано в статті М. Л. Ткачук «Орест Новицький як філософ та історик філософії» [15]. Ця ж дослідниця на підставі віднайдених історичних джерел реконструювала життєвий шлях філософа, внівши суттєві уточнення щодо дати і місця народження О. М. Новицького, його походження та родинних зв'язків [16]. Один із фахівців, який займався вивченням життя та наукової спадщини О. М. Новицького, – І. П. Печеранський. Він вивчав логіко-раціоналістичні обґрунтування зв'язку віри та розуму в творчості О. М. Новицького [14, с. 213–236]. Погляди О. М. Новицького на сутність предмету філософії та проблемі періодизації історико-філософського процесу відображені в дисертаційному дослідженні Г. Б. Апанасенко [1]. У цій науковій студії на основі аналізу праць мислителя висвітлено розуміння О. М. Новицьким сутності предмету та завдань філософії, зосереджено увагу на вирішенні проблеми співвідношення філософії та релігії, віри та знання, встановлено, що О. М. Новицький намагався поєднати віру та розум, філософію та релігію, а також здійснити періодизацію історії філософії.

Суттєвим джерелом, яке доповнює біографію О. М. Новицького та розкриває цікаві відомості з історії написання основних наукових праць ученого, є його особовий архівний фонд, що зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ф. 201). Інформація про цей фонд міститься у науководовідковому виданні «Особові архівні фонди Інституту рукопису. Путівник» [2]. В архіві містяться матеріали до родоводу Новицьких, особисті документи вченого-філософа (дипломи, формулярний список, атестати, метричні виписки), грамоти про нагороди та присвоєння чинів по службі, біографію та друковані бібліографічні матеріали, уривки щоденників, конспекти лекцій тощо.

Метою нашої статті є висвітлення складу наукових праць О. М. Новицького, які зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства (далі – Відділ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), а також здійснення книгознавчого аналізу тих видань.

Біографічна довідка. О. М. Новицький (1806–1884) народився у с. Пилипах Житомирського повіту Волинської губернії в родині священика, що належала до дворянського стану. Початкову освіту майбутній учений здобув удома за допомогою батька і старших братів-семінаристів. У 10 років вступає до повітового духовного училища у м. Острозі. У 1827 р. закінчує Волинську духовну семінарію і за направленням продовжує навчання в Київській духовній академії (далі КДА). Після закінчення в 1831 р. КДА отримує ступінь магістра богослов'я та словесних наук і призначається професором філософії у Полтавську семінарію, яка на той час знаходилася

в Переяславі. У 1833 р. Новицького переводять до КДА бакалавром польської мови. З 1834 р., крім польської мови, він почав читати ще й філософію. З відкриттям у цьому ж році Київського університету св. Володимира О. М. Новицький запрошений туди для викладання філософії. З 1835 р. він екстраординарний, а з 29 січня 1837 р. – ординарний професор кафедри філософії Університету. Там Новицький також викладає історію філософії, логіку, психологію, «моральну філософію у поєднанні з природним правом» та основи педагогіки. Крім того, він – цензор з польської мови. У 1850 р., у зв'язку із розпорядженням про заборону викладання філософії в університетах Росії, Новицького звільнено з Університету [7]. Помер у 1884 р., похований на цвинтарі Києво-Флорівського жіночого монастиря.

У фондах Відділу зберігаються практично всі наукові праці вченого, починаючи з його магістерської дисертації, надрукованої як у збірнику кращих творів студентів КДА [11], так і окремим виданням. З'явилася ця перша робота О. М. Новицького завдяки подвижницькій діяльності ректора КДА у 1830–1840 рр. архієпископа Інокентія (Борисова): коли до нього звернувся митрополит Євгеній (Болховітінов) з пропозицією знайти когось із студентів останнього курсу, хто б зміг написати книгу про духоборців, архієпископ назвав ім'я Ореста Новицького як кращого студента КДА. Прихильники духоборців дуже швидко розкупили цю книгу, і вона ще в ХІХ ст. стала бібліографічним раритетом та навіть причиною пліток щодо заборони її цензурою [5, с. 551]. Бібліографічний опис окремого видання, що зберігається у Відділі: *Новицкий О. О духоборцах. – Киев : В типографии Академической при Киево-Печерской Лавре, 1832. – 146 с.* На книзі збереглася овальна печатка: «Бібліотека Київської духовної академії» та дарчий напис автора до українського історика, археолога, педагога, журналіста та релігійного діяча П. Г. Лебединцева: «Милостивейшему Петру Гавриловичу Лебединцеву на память от автора». На корінці книги розміщений суперекслібрис у вигляді тиснення з написом «Б.К.Д.А». **Шифр: бібліотека Київської духовної академії СІХ 11/1225.** Опис збірника праць молодих науковців КДА: *Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной академии пятого учебного курса. – Т. II. – К. : Тип. академическая при Киево-Печерской Лавре, 1832. – 420, [1] с.* На документі збереглася стандартна печатка: «Бібліотека Київської духовної академії» та записи колишнього власника книги, прізвище якого написано нерозбірливо: «Священника Пантелеймона...», «Из числа книг Пантелеймона...». **Шифр документа: бібліотека Київської духовної академії W 1414.** Ще один примірник «Опытов...» зберігається у фонді фундаментальної бібліотеки Київського університету св. Володимира, має печатку овальної форми світло-коричневого кольору з написом: «Bibliotheca Universitatis St. Vladimiri» (**шифр 1836–88**).

Слід зазначити, що крім твору О. М. Новицького «Духоборці» у другому томі збірника краших студентських робіт «Опыты ...» було надруковано ще дві студії молодого вченого: «Беседа в неделю XXXIV, сказанная в Киево-Братском училищном монастыре» [11, с. 313–356] та «Слово на день Святителя Николая и тезоименитства благочестивейшего государя императора Николая Павловича, сказанное в Киево-Братском училищном монастыре студентом Орестом Новицким в 1830 году» [11, с. 373–392].

У 1837 р. О. М. Новицький опублікував написане двома роками раніше дослідження давньослов'янського (кирило-мефодіївського) перекладу Біблії «О первоначальном переводе св. Писания на славянский язык». Головним редактором цієї роботи став митрополит Євгеній (Болховітінов). І саме йому присвячена ця книга, про що свідчить напис-присвята: «Памяти Преосвященного митрополита Евгения». За дану роботу автор був нагороджений діамантовим перснем від цесаревича Олександра [6]: Новицкий О. О первоначальном переводе Св. Писания на славянский язык. – Киев : В университетской типографии, 1837. – 81 с. У фондах Відділу зберігаються два примірники цього твору з **шифрами: фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1837–451; бібліотека Київської духовної академії В ХХІІІ 3/14** (останній був подарований О. М. Новицьким екстраординарному професору КДА О. Л. Мінервіну, про що свідчить дарчий напис автора книги, датований 1834 р., коли Мінервін ще не мав ученого звання).

Крім того, в цьому ж 1837 р. молодому професору О. М. Новицькому випала честь вимовити прощальне слово при похованні ректора Київського університету (з грудня 1835 по квітень 1837 р.), професора всесвітньої історії В. Ф. Циха, яке згодом було опубліковане окремою брошурою: *Новицкий О. Речь при погребении ректора и профессора всеобщей истории в императорском Университете Св. Владимира Владимира Францовича Цыха.* – Киев : В университетской типографии, 1837. – 8 с. Книга, що зберігається у Відділі, містить дарчий напис: «В библиотеку Университета Св. Владимира от сочинителя». **Шифр: фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1837–456.**

Слід зазначити, що О. М. Новицькому довелося сказати прощальне слово також у 1880 р. при похованні доктора державного права, екстраординарного професора кафедри енциклопедії права Київського університету М. І. Хлебнікова. Писав він урочисті промови й, зокрема, попечителям Київського навчального округу М. І. Пирогову та князю І. І. Васильчикову [10].

О. М. Новицький активно друкував свої праці в «Журнале министерства народного просвещения» (далі – ЖМНП) [6]. У цьому авторитетному

провладному виданні вийшли друком суто філософські праці вченого, зокрема доповідь, проголошена на урочистих зборах Київського університету 15 липня 1837 р.: «Об упреках, делаемых философии в теоретическом и практическом отношениях, их силе и важности» // Журнал министерства народного просвещения. – 1838. – Ч. 17. – Отд. II. – С. 229–329. Ця доповідь була видана і окремою брошурою в університетській друкарні: *Новицкий О. Об упреках, делаемых философии в теоретическом и практическом отношениях, их силе и важности: речь, произнесенная на торжественном собрании императорского университета Св. Владимира 15 июля 1837 года.* – Киев : В университетской типографии, 1838. – 50 с. **Шифри документа у Відділі: бібліотека Київської духовної академії В XXV 4/27** (на корінці книги розміщений суперекслібрис у вигляді тиснення з написом «Б.К.Д.А»); **фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1838–129.** На книзі з університетської бібліотеки є дарчий напис автора: «Въ библиотеку Им. Университета Св. Владимира от автора».

Серед наукових праць О. М. Новицького, опублікованих в журналі ЖМНП, слід назвати такі: О разуме как высшей познавательной способности // Журнал министерства народного просвещения. – 1840. – Ч. 27. – Отд. II. – С. 125–142; Очерк индийской философии. Ст. 1-я и 2-я // Журнал министерства народного просвещения. – 1844. – Ч. 41. – Отд. II. – С. 152–203; Журнал министерства народного просвещения. – 1844. – Ч. 43. – Отд. II. – С. 100–118. Рукописний варіант останньої роботи зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ф. 201, од. зб. 1, 70 арк.). Слід також зауважити, що редакція ЖМНП запропонувала О. М. Новицькому стати постійним співробітником цього поважного на той час урядового видання [12].

Значним внеском у вітчизняну науку є підручники Новицького з логіки та психології, укладені на основі конспектів лекцій, читаних ним в Університеті:

1. *Новицкий О. Руководство к опытной психологии.* – Киев: В университетской типографии, 1840. – 486 с. Підручник зберігається у чотирьох примірниках. Майже на кожному з них є нерозбірливі маргінальні записи, помітки, а також прізвища тих студентів, які використовували працю для навчання, наприклад, «Студент Корольков», «Студент Радіонов». Два примірники не мають титульної сторінки, ймовірно через часте використання студентами, тому назва твору написана від руки. На одному з примірників є нерозбірливі власницькі записи. На кожному документі овальна печатка «Бібліотека Киевской духовной академии» та суперекслібрис на нижній частині корінця книги з тисненням: «КДА». **Шифр: бібліотека Київської духовної академії В XXVIII 6/328.**

2. *Новицкий О. Руководство к логике. – Киев: В университетской типографии, 1841. – 324 с.* **Шифри:** фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1842–501 (книга з автографом «Андрея Иноземцева»; є вкладені аркуші, на яких записано зміст книги з поясненнями від руки); бібліотека Київської духовної академії В XXVII 7/301 (2 примірники, обидва мають печатку «Бібліотека Киевской духовной академии» та суперекслібрис «Б.К.Д.А.»).

3. *Новицкий О. Краткое руководство к логике с предварительным очерком психологии. – Киев: В университетской типографии, 1844. – 188 с.* **Шифр:** фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1845–989 (цей документ має дарчий напис автора: «В библиотеку университета. Орест Новицкий»); бібліотека Київської духовної академії В XXVII 7/302 (наявна печатка «Бібліотека Киевской духовной академии» та суперекслібрис «Б.К.Д.А.», а також дарчий напис автора своєму вчителю, першому професору філософії в КДА, професору богослов'я, церковної історії та церковного права в Київському університеті І. М. Скворцову «Его высокопревосходительству Ивану Михайловичу Скворцову... Ор. Новицкий»)

4. *Новицкий О. Краткое руководство к логике с предварительным очерком психологии. – Изд. 2-е. – Киев: В университетской типографии, 1846. – 188 с.* **Шифри:** фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1866–1671 (книга містить печатку «ВУАН»); бібліотека Київської духовної академії В XXVII 7/303 (2 примірники, обидва мають печатку «Бібліотека Киевской духовной академии» та суперекслібрис «Б.К.Д.А.», один документ має дарчий напис, датований груднем 1849 р., який свідчить про те, що колишнім власником книги був М. С. Гуляев, на той час випускник, а згодом професор КДА. Дарувальник – філософ та психолог Петро Семенович Авсеєв, який тоді вже прийняв чернецтво, отримавши нове ім'я Феофан та сан архимандрита: «В знак моего неперменного доброжелательства и благорасположенности Михаилу Спиридоновичу Гуляеву. Академии инспекторъ Архимандритъ Феофанъ 1849 дек. 5го»)

Слід зазначити, що при написанні підручників, особливо «Руководства к логике», О. М. Новицький користувався науковими розробками базельського професора Ф. Фішера [15, с. 87]. Так, синтез логіки і психології відображено О. М. Новицьким у книзі «Краткое руководство к логике с предварительным очерком психологии». Ця книга витримала декілька перевидань і, згідно з рішенням Міністерства народної освіти, була рекомендована як навчальний посібник для київських гімназій замість логіки М. Ф. Рождественського [13]. У своїх підручниках О. М. Новицький

використав нову термінологію. Через те, що в Російській імперії не було російськомовних навчальних посібників з логіки, вченому довелося багато слів перекладати з латини. В. Я. Шульгін розкритикував О. М. Новицького за те, що книги були написані дуже сухо [19, с. 140].

Найважливішою працею Ореста Марковича Новицького вважається його робота з історико-філософської спадщини – «Поступовий розвиток стародавніх філософських вчень у зв'язку з розвитком язичеських вірувань». За словами М. Л. Ткачук, вона є «не тільки першою у вітчизняній культурі оригінальною спробою осмислення історико-філософського процесу, а й першим на теренах Російської імперії фундаментальним дослідженням давньосхідної та античної філософії» [16, с. 81]. Як зазначав пізніше Д. Чижевський, ця робота була «відповіддю Новицького на заборону філософії» [18, с. 77]. Як відомо, згідно з указами імператора Миколи I від 26 січня та 22 червня 1850 р., виданими на підставі доповідних записок князя П. О. Ширинського-Шихматова, міністра народної освіти 1850–1853 рр., у російських університетах було ліквідовано філософські факультети, викладання філософії обмежувалося логікою і психологією, причому воно заборонялося світським професорам і доручалося професорам богослов'я.

Праця «Поступовий розвиток стародавніх філософських вчень у зв'язку з розвитком язичеських вірувань» була гостро розкритикована, анонімно, М. Г. Чернишевським у журналі «Современник» (1860, № 6), який назвав Новицького не філософом, а богословом [17]. Книга вийшла в світ у чотирьох частинах. У передмові до неї автор зауважив, що під час написання своєї роботи користувався працями західноєвропейських учених, переважно Целлера, але «всегда следовал собственному плану, а иногда признавал необходимым в изложении самих учений не придерживаться никого».

1. *Новицкий, О. М. Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. Ч. 1. Религия и философия Древнего Востока / соч. Ор. Новицкого. – Киев : В Унив. тип., 1860. – XV, 326 с.*

2. *Новицкий, О. М. Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. Ч. 2. Религия классического мира и первая половина греческой философии / соч. Ор. Новицкого. – Киев : В Унив. тип., 1860. – VIII, 429 с.*

3. *Новицкий, О. М. Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. Ч. 3. Вторая половина греческой философии и общий взгляд на характер этой философии. – Киев : С. И. Литов, 1860. – VI, 362 с.*

4. Новицький, О. М. *Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. Ч. 4. Религия и философия Александрийского периода.* – Киев : С. И. Литов, 1861. – VIII, XX, 384 с. **Шифр 4-томного видання: Бібліотека Київської духовної академії ВХХVI 8/283** (Всі томи книги в двох, а перший том в чотирьох примірниках, мають суперекслібрис на корінці книги з тисненням «КДА», всередині книг – численні маргінальні записи).

В останні роки життя О. М. Новицький, дізнавшись, що його книги про духоборців давно немає в продажу, вирішив її перевидати. Друге видання здійснено в Києві у 1882 р., причому перший розділ праці був суттєво доповнений, а другий – повністю перероблений. У фонді Відділу книга: *Новицький О. Духоборцы, их история и вероучение.* – Изд. 2-е передел. и доп. – Киев : В университетской типографии (I. I. Завадского), 1882. – 282 с. – має дарчий напис: «Многоуважаемому Александру Васильевичу Романович-Славатинскому от автора». А також шрифтовий екслібрис-штамп з написом «Изъ книг Э. О. профессора Университета Св. Владимира (1856 г. – 1906 г.) Александра Васильевича Романовича-Славатинского. *1832 г. + 1910 г. 8. VII _25/VIII». Книга також має суперекслібрис «Б. У. С. В.» та прямокутну печатку «Бібліотека Імператорського Университета св. Владимира». **Шифр: фундаментальна бібліотека Київського університету св. Володимира 1882–379.**

У липні 1884 р. в часопис «Киевская старина» було надруковано некролог про О. М. Новицького. Як згадував В. П. Науменко, некролог уклав редактор-видавець «Киевской старины» Ф. Г. Лебединцев. Новицькі і Лебединцеви були в свояцтві: брат Феофана Гавриловича одружився на рідній небозі Ореста Марковича [3]. Згідно з некрологом, останньою роботою О. М. Новицького мала стати автобіографія вченого, написана до ювілейного святкування Університету св. Володимира. Але біографія так і не була видана повністю, частково її перевидав і прокоментував професор П. П. Кудрявцев [4]. Також частина автобіографії увійшла до збірника «З іменем святого Володимира» [8]. Отже, в творчому доробку О. М. Новицького – праці з логіки, психології, богослов'я. Провенієнції, виявлені в його друкованих працях, що зберігаються у Відділі, є свідченням того, що вчений активно дарував свої книги університетській бібліотеці, а також численним колегам та наставникам.

Наукова спадщина О. М. Новицького донині є окрасою будь-якої бібліотеки, а її актуальність підтверджується перевиданням у 2015 р. видання «Руководства к логике»: *Новицький О. М. Руководство к логике / О. М. Новицький; [авт. предисл. Л. Г. Комаха]; Киев. нац. ун-т им. Тараса Шевченко.* – Киев : Київський університет, 2015. – XIII, 324 с. – (Джерела філософської думки в Київському університеті).

Список використаних джерел

1. Апанасенко Г. Б. Орест Новицький про сутність предмету філософії та проблему періодизації історико-філософського процесу : дис. ... наук. ст. канд. філос. наук за спец. 09.00.05 – історія філософії. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006.
2. Іванова О. А. Новицький Орест Маркович // Особові архівні фонди Інституту рукопису: путівник // редкол.: О. С. Онищенко (відп. редактор), Г. В. Боряк та ін.; НАН України. НБУВ. Ін-т рукопису. – К., 2002. – С. 396–397.
3. Ізмаїл Орестович Новицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81:801009>. – Назва з екрана.
4. Кудрявцев П. П. До історії освіти на Україні. Два невидані уривки з автобіографічної записки Ор. М. Новицького // Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. – Кн. 13–14. – К., 1927.
5. [Лебединцев Ф. Г.] Орест Маркович Новицький: некролог // Киевская старина. – 1884. – № 7 (июль). – С. 547–554.
6. «Министр народного просвещения – Новицкому Оресту Марковичу. Письмо о награждении его цесаревичем за книгу «О первоначальном переводе Священного писания на славянский язык» 8 октября 1837 г.» – ІР НБУВ, ф. 201, од. зб. 42, 1 арк.
7. Новицький, Орест Маркович [автобіогр. записка] // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира (1834–1884) / сост. и издан под ред. В. С. Иконникова. – К. : В тип. Имп. ун-та Св. Владимира, 1884. – С. 489–528.
8. Новицький, О. М. Из автобіографічних записок про Київський університет у 30–50 рр. XIX ст. // 3 іменем Святого Володимира. Кн. 1 / упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський. – К. : Заповіт, 1994. – С. 180–185
9. «Новицький, Орест Маркович. Очерк индийской философии. 1844 г. – 17 января 1845 г. Статьи. Черновой вариант». – ІР НБУВ, ф. 201, од. зб. 27.
10. «Новицький, Орест Маркович. Речи, посвященные ректору Киевской духовной академии Н. И. Пирогову, И. И. Васильчикову. 27 апреля 1856 – начало 60-х XIX века. Автографы. Приложения: напечатанные надгробные речи на похоронах В. Ф. Циха /1837/ и Н. И. Хлебникова / 1880». – ІР НБУВ, ф. 201, од. зб. 30–32, 12 арк.
11. Опыты упражнений воспитанников Киевской духовной академии пятого учебного курса. – Т. II. – К. : Тип. академическая при Киево-Печерской лавре, 1832. – 421, [1] с.
12. «Редакция журнала Министерства народного просвещения – Новицкому Оресту Марковичу. Письма с предложением быть постоянным сотрудником журнала и о высылке гонорара. 31 декабря 1838 – 7 сентября 1844 гг. Из /Петербурга/ в /Киев». – ІР НБУВ, ф. 201, од. зб. 48–49, 2 арк.
13. «Попечитель Киевского ученого округа – Новицкому Оресту Марковичу. Письмо о разрешении продавать в качестве учебного пособия составленное О. М. Новицким «Краткое руководство к логике» 13 марта 1845 г. Киев». – ІР НБУВ, ф. 201, од. зб. 44, 1 арк.

14. Печеранський І. П. Пістєтї вооуцєв. Співвідношення віри і розуму в православно-академічному теїзмі ХІХ – початку ХХ століття / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; наук. ред. І. В. Огородник. – Донецьк : Донбас, 2013. – 526 с.
15. Ткачук М. Л. Орєст Новицький як філософ та історик філософії // Наукові записки НаУКМА. – Т. 1. Філософія та релігієзнавство. – К., 1996. – С. 85–93.
16. Ткачук М. Л. Орєст Новицький : штрихи до життєпису // Магістеріум. – Вип. 65 : Історико-філософські студії. – К. : НаУКМА [Аграр Медіа Груп], 2016. – С. 73–83.
17. [Чернышевский Н. Г.] [Рец. на кн.]: Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. Соч. Ор. Новицкого. Часть 1. Религия и философия древнего востока. – К. : В ун. тип., 1860 // Современник. – 1860. – № 6. – С. 217–230.
18. Чижевський Д. І. Філософські твори : у 4 т. – Т. 1. – К. : Смолоскип, 2005. – XXXVIII, 402 с.
19. Шульгин, В. Я. История университета Святого Владимира. – СПб. : Тип. Рюмина и Комп., 1860. – 240 с.

References

1. Apanasenko, H. B. (2006). *Orest Novytskyi pro sutnist predmetu filosofii ta problemu periodyzatsii istoriko-filosofskoho protsesu* [Orest Novytskyi on the essence of the subject of philosophy and the problem of periodization of a historical-philosophical process] (PhD dissertation). V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
2. Ivanova, O. A. (2002). *Novytskyi Orest Markovych* [Novytskyi Orest Markovych]. In *Osobovi arkhivni fondy Instytutu rukopysu: putivnyk* [Personal archival fonds of the Institute of Manuscript: guide] (O. S. Onyshchenko, Ed., pp. 396–397). Kyiv. [In Ukrainian].
3. Izmail Orestovych Novytskyi [Izmail Orestovych Novytskyi]. Retrieved from <http://uk.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81:801009>. [In Ukrainian].
4. Kudriavtsev, P. P. (1927) *Do istorii osvity na Ukraini. Dva nevydani uryvky z avtobiohrafichnoi zapysky Or. M. Novytskoho* [On the history of education in Ukraine. Two unpublished excerpts from an autobiographical note of Orest Markovych Novytskyi]. In *Zapysky istoriko-filolohichnoho viddilu VUAN* [Notes of History and Philology Department of the All-Ukrainian Academy of Sciences], Books 13–14, pp. 174–184. [In Ukrainian].
5. [Lebedintsev, F. G.]. (1884). *Orest Markovich Novitskii: nekrolog* [Orest Markovych Novytskyi: obituary] in *Kievskaja starina* [Kyiv antiquity], No. 7. July, pp. 547–554. Kyiv. [In Russian].
6. Public Education Minister. (October 8, 1837). *Novitckomu Orestu Markovichu. Pismo o nagrazhdenii ego tcesarevichem za knigu “O pervonachalnom perevode Sviashchennogo pisaniia na slavianskii iazyk”* [Letter to Novytskyi Orest Markovych on awarding him by the crown prince for the book “On primary translation of the Holy

Scripture to Slavonic language]. The archive of O. M. Novytskyi (Fond 201, Unit 42). Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

7. Novytskyi, Orest Markovych [avtobiograficheskaia zapiska] [Novytskyi, Orest Markovych [autobiographical note]]. (1884). In *Biograficheskii slovar professorov i predavatelei Imperatorskogo universiteta Sv. Vladimira (1834–1884)* [Biographic glossary of professors and teachers of St. Volodymyr Emperor's University (1834–1884)] (V. S. Ikonnikov, Ed., pp. 489–528). Kyiv: Typography of St. Volodymyr Emperor's University. [In Russian].

8. Novytskyi, O. M. (1994) Iz avtobiohrafichnykh zapysok pro Kyivskiy universytet u 30–50 rr. XIX st. [From autobiographical notes about Kyiv University in the 30–50th of the 19th century.] In *Z imenem Sviatoho Volodymyra* [With the name of St. Volodymyr] (V. Korotkyi, V. Ulianovskiy, Comps, Vol. 1, pp. 180–185). Kyiv: Zapovit. [In Ukrainian].

9. Novytskyi, O. M. (1844 – January 17, 1845). Ocherk indiiskoi filosofii [Essay on the Indian philosophy] (articles, draft). The archive of O. M. Novytskyi (Fund 201, Unit 27). Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

10. Novytskyi, O. M. (April 27, 1856 – early 60th of 19th ct.). Rechi, posviashchenye rektoru Kievskoi dukhovnoi akademii N. I. Pirogovu, I. I. Vasilchikovu. Avtografy. Prilozheniia: napechatannye nadgrobnnye rechi na pokhoronakh V. F. Teikha (1837) i N. I. Khlebnikova [Speeches devoted to rector of the Kyiv Theological Academy M. I. Pyrohov, I. I. Vasylychikov. Autographs. Appendices: printed elegies of the funeral of V. F. Tsykh (1837) and M. M. Khlebynikov (1880)]. The archive of O. M. Novytskyi (Fund 201, Units 30–32). Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

11. *Opyty uprazhnenii vospitannikov Kievskoi dukhovnoi akademii piatogo uchebnoho kursa* [Experiences of exercises of pupils of the Kyiv Theological Academy of the fifth training course], Vol. 2, pp. 377–392. (1832). Kyiv: Academic typography at Kyiv-Pechersk Lavra. [In Russian].

12. Editors of the Journal of the Public Education Ministry. (December 31, 1838 – September 7, 1844). Novitckomu Orestu Markovichu. Pisma s predlozheniem byt postoiannym sotrudnikom zhurnala i o vysylke gonorara [Letters to Novytskyi Orest Markovych with an offer to be the journal's permanent employee and on sending the remuneration]. From Saint Petersburg to Kyiv. The archive of O. M. Novytskyi (Fund 201, Units 48–49). Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

13. Curator of Kyiv scientific district. (March 13, 1845). Novitckomu Orestu Markovichu. Pismo o razreshenii prodavat v kachestve uchenogo posobiia sostavlennoe O. M. Novitckim “Kratkoe rukovodstvo k logike” [Letter to Novytskyi Orest Markovych on the permission for selling as a study guide “Brief guide to logic” compiled by O. M. Novytskyi]. The archive of O. M. Novytskyi (Fund 201, Unit 44). Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

14. Pecheranskyi, I. P. (2013). *Pistei noumen. Spivvidnoshennia viry i rozumu v pravoslavno-akademichnomu teizmi XIX – pochatku XX stolittia : monografiia* [Understand through believing. The relationship between faith and reason in Orthodox-academic theism of the 19th – early 20th century] (I. V. Ohorodnyk, Ed.). Donetsk: Donbas. [In Ukrainian].

15. Tkachuk, M. L. (1996). Orest Novytskyi yak filosof ta istoryk filosofii [Orest Novytskyi as a philosopher and philosophy historian]. In *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Kyievo-Mohylianska akademii* [Scientific notes of the National University Kyiv-Mohyla Academy]: Vol. 1. *Filosofia ta relihiiyznavstvo* [Philosophy and Religion Studies] (pp. 85–93). Kyiv. [In Ukrainian].

16. Tkachuk, M. L. (2016). Orest Novytskyi: shtrykhy do zhyttiepysu [Orest Novytskyi: touches to biography]. In *Mahisterium* [Magisterium]: Is. 65. *Istoryko-filosofski studii* [Historical and philosophical studies], pp. 73–83. Kyiv. [In Ukrainian].

17. [Chernyshevskii, N. G.]. (1860). *Review of the book Postепенное razvitiie drevnikh filosofskikh uchenii v svyazi s razvitiem yazycheskikh verovani. Sochinenie Oresta Novitckogo. Chast 1. Religiiia i filosofiiia drevnego vostoka vostoka* [Gradual development of ancient philosophical teachings in connection with the development of pagan beliefs. Work of Orest Novytskyi. Part 1. Religion and philosophy of ancient east] (1860). Kyiv: University Typography. In *Sovremennik* [Contemporary], No. 6, pp. 217–230, Saint-Petersburg. [In Russian].

18. Chyzhevskiy, D. I. (2005). *Filosofski tvory* [Philosophical works], vol. 1, Kyiv: Smoloskyp. [In Ukrainian].

19. Shulhyn, V. Ya. (1860). *Istoriia universiteta Sviatoho Vladimira* [History of the University of St. Volodymyr]. Saint-Petersburg: Typography of Riumin and Co. [In Russian].

Миаскова Тетяна Євгенівна

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

The scientific heritage of Orest Markovych Novytskyi in the funds of Librarian Gatherings and Historical Collections of the Institute of Book Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The article is devoted to the study of the scientific heritage of the Ukrainian philosopher and psychologist Orest Markovych Novytskyi (1806–1884). Metropolitan Yevhenii (Bolikhovitinov) is proved to have a huge impact on his work, as well as to promote the career. The talents of the scientist were restricted by the historical events of the last century. The main work of O. M. Novytskyi “Gradual development of ancient philosophical teachings in connection with the development of pagan beliefs” was incomplete. The article also performs a historical and bibliographic analysis of the scientist’s printed works, which are deposited in the Department of Librarian Gatherings and Historical Collections of the Institute of Book Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Donative inscriptions, which are preserved on the books of the scientist, help to establish creative and scientific contacts of O. M. Novytskyi and prove the fact, that the scientist often gifted his books to the library of the Kyiv University and to multiple colleagues and friends.

Key words: O. M. Novytskyi, Department of Librarian Gatherings and Historical Collections of the Institute of Book Studies of VNU, history of philosophy, psychology, logic, pedagogy, historical and bibliographic analysis.

Мяскова Татьяна Евгеньевна

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Научное наследие Ореста Марковича Новицкого в фондах Института книговедения Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского.

Статья посвящена изучению научного наследия украинского философа и психолога Ореста Марковича Новицкого (1806–1884). Доказано, что огромное влияние на его работы, а также продвижение по карьерной лестнице оказала такая выдающаяся личность XIX в., как митрополит Евгений (Болховитинов). Исторические события прошлого века не дали в полной мере раскрыть все таланты О. М. Новицкого. Его основная работа «Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований» оказалась незавершенной. В статье также осуществлен историко-книговедческий анализ трудов ученого, печатные экземпляры которых хранятся в отделе библиотечных собраний и исторических коллекций Института книговедения Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского. Дарственные надписи, которые сохранились на книгах ученого, помогают установить творческие и научные контакты О. М. Новицкого и свидетельствуют о том, что ученый активно дарил свои книги библиотеке Киевского университета и многочисленным коллегам и друзьям.

Ключевые слова: О. М. Новицкий, отдел библиотечных собраний и исторических коллекций Института книговедения НБУВ, история философии, психология, логика, педагогика, историко-книговедческий анализ.